

<https://holodomormuseum.org.ua/propaganda/stattia-propahandysta-tymofiiia-serhejtseva-shcho-rosiia-maie-zrobyty-z-ukrainoiu/>

10. Укрінформ (2024), 17 березня. <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3437103-u-diaspori-rozpovili-ak-nablizaut-peremogu-ukraini-u-vijni-z-rosieiu.html>

11. Шевчук, В., Сегеда, С. (2019). Гібридна війни Росії проти України: історичний вимір. *Наука і оборона*. № 1. С. 31–35.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-387-6-3>

СЕЛЯНСЬКИЙ СВІТ УКРАЇНИ ЯК АНТИДОТ «РУССКОМУ МИРУ/РОСІЙСЬКОМУ СВІТУ»¹

Корновенко Л. В.

к. філол. н., доц.,

завідувач кафедри слов'янської філології,

зарубіжної літератури та методики навчання

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Корновенко С. В.

д. і. н., проф.,

проф. кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки,

директор Науково-дослідного інституту селянства

та вивчення аграрної історії

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Докорінні зміни кінця 1980-х – початку 1990-х рр. в Україні вплинули на всі сфери життєдіяльності її громадян. Не минули вони й історичну науку. Новітня українська історична наука впродовж 1990–2020-х рр. долає тернистий шлях самопізнання, самоідентифікації, саморозвитку, інтеграції в європейський та світовий історіографічний простір. На нашу думку, окреслений період – своєрідний ренесанс історичної науки в Україні. Насамперед тому, що відбулося якісне переосмислення суспільної значущості історії, наукового інструментарію історичних студій, розширено як тематичне поле історичної науки, так і джерельну базу. Історичні знання стали розумітися не лише

¹ Публікацію підготовлено відповідно до держбюджетної теми «Освіта і наука як чинники післявоєнної відбудови: історичний досвід, уроки для України (номер державної реєстрації 0124U000787)».

як академічне осмислення минулого, а і як інструмент єдності української політичної нації. Очевидною, зважаючи на досвід українського націо- та державотворення, стала сентенція про те, що людина / нація / держава остаточно вмирає тоді, коли зникає пам'ять про неї, її історія. У такому сенсі одна з ключових позицій в осмисленні минулого, сьогодення та майбутнього, збереженні та розвитку української ідентичності належить історичній науці, історичним знанням, політиці пам'яті.

Зазначене нами вище набуло особливої значущості й актуальності за умов російсько-української війни, що точиться від 2014 р., а повномасштабна фаза якої розпочалася 24 лютого 2022 р., оскільки її складником є інформаційно-ідеологічний. Для агресора він – важливий інструмент знищення життєво важливих інтелектуальних, духовних цінностей Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні. Його функція полягає: 1) у знищенні/деформації українського інформаційно-ідеологічного простору: національної системи символів – соціальних інформаційних конструктів, що консолідують українську політичну націю, українську державу; 2) у нав'язуванні громадянам України цінностей, поглядів, інтересів країни-агресора; 3) у вигідному для країни-агресора впливові як на індивідуальну, так і на суспільну свідомість, підсвідомість громадян України; 4) у керуванні життєво важливими сферами державної та суспільної діяльності в Україні, поведінкою та розвитком українського громадянського суспільства у вигідному для країни-агресора напрямі.

У такому контексті слухними є судження Ю. Горбенка про особливості використання міфів у гібридній російсько-українській війні. У фокусі його аналізу став «русский мир/російський світ», його міфотворчість, зокрема міфотворчість рф як засіб формування вигідного для рф образу світу у масовій свідомості українського суспільства. Ним влучно зазначено, що одним із прийомів, який використовується рф у гібридні війні, «є спроба переконати населення противника, що правди не існує взагалі. Заради цього засоби масової інформації виконують завдання перегріти інформаційне середовище, викидаючи безліч варіантів тлумачення фактів, надалі на цьому фоні вибирається один із варіантів для обґрунтування власної версії картини розвитку подій». У такий спосіб просувається зокрема міф про єдність українського та російського народів. Резонними є міркування автора статті, що насправді вся історія росії – суцільний міф [1, с. 33].

Одним із антидотів у протистоянні інформаційно-ідеологічному складникові країни-агресора є якісний український науково-історичний продукт, зокрема напрацювання з аграрної історії України.

Така наша позиція обґрунтована тим, що нація – не лише державна зовнішня спільність, а передусім – ідейно-ідеологічна, ментальна

спільність/цілісність. Наскрізною символічною структурою ментальності нації є національний архетип. Особливість архетипів і визначає особливість/унікальність нації як ідейно-ідеологічної, ментальної спільноти/цілісності.

На нашу думку, базовим архетипом української ідейно-ідеологічної, ментальної спільноти/цілісності є хліборобська/селянська культура в широкому сенсі. У такому контексті аграрна історія України – справді «історія селянства – основи нації», це історія «присутності у вітчизняній історії селянства», як зауважив В. Смолій [2, с. 5]. Зважаючи на це, аграрна історія України, академічні уявлення про селянський світ, про спільне минуле – інструменти консолідації української політичної нації, ефективний засіб охорони й захисту інформаційно-ідеологічного простору України, української ідентичності за умов справедливої війни України за свою національну самобутність і самобутній соціокультурний простір.

Беручи до уваги викладене вище, актуальним є питання методології: як і що говорити про селянський світ? Викладемо (тезово) основні положення нашої відповіді на це питання.

У науково-історичній, історіософській традиції тощо представлено різні підходи до розуміння селянського світу. Наприклад, О. Михайлюк, послуговується конструктивістським підходом, розглядаючи суб'єкт селяноцентричного простору як «уявну спільноту» – термін, що запровадив в обіг Б. Андерсон [3]. За М. Вебером, селянство – соціологічна абстракція, ідеально-типова конструкція [4]. Для К. Маркса селянство – представник варварства у середині цивілізації [5, с. 279]. Спільним для цих та інших підходів є те, що вони наділяють свій об'єкт пізнання не властивими для нього характеристиками та адекватним розумінням, а тим уявленням, яке у них є про цей об'єкт. За такого підходу відбувається або гіперболізація, або нівеляція селянського виміру, експресія домінує у характеристиках об'єкта пізнання.

Ми пропонуємо якісно інший підхід у вивченні та розумінні селянського світу. На наше переконання, науково продуктивніше селянський світ досліджувати з позиції іншого, відмінного, окремишнього від інших світів. Це самобутній, унікальний світ. За Р. Пайпсом [6] і К. Леві-Стросом [7], власна або інша цивілізація. За Р. Редфілдом [8], «сільський вимір цивілізації». Специфіка селянського світу України полягає у тому, що впродовж усієї історії України він становив єдиноможливу основу українського націотворення. Є достатньо підстав селянський світ інтерпретувати як цілком «нормальний/стандартний» світ східноєвропейського соціокультурного простору.

Ми вважаємо, що селянський світ України не потрібно вважати недолугим, порівняно, скажімо, з індустріальним. Такий підхід,

заснований на протиставленні, на технократіоцентризмі, є малопродуктивним якщо не хибним, оскільки не дозволяє повною мірою осмислити сутність багатотисячолітнього феномену аграрного суспільства, зрозуміти його соціальну структуру, духовно-культурну глибину і розмаїття тощо. Селянський світ – це не лише техніка і технології, їх постійне удосконалення, насамперед це природність соціокультурного буття, баланс між природою і людиною, оприроднення суспільного буття і олюднення природи. Це оригінальна еволюція і непередбачуване реагування на внутрішні й зовнішні виклики. Селянський світ став лоном, в якому зросли соціальні, економічні, політичні та інші інститути без яких не можливо уявити індустріальний чи постіндустріальний типи суспільства. В його надрах сформувалися міста, що від початку носили аграрний характер, а згодом перетворилися у рушіїв трансформації аграрного типу суспільства в індустріальний тип суспільства, стали іншими стосовно до села. Ми переконані, не ідеалізуючи селянський світ, що цей феномен повною мірою не осмислений вченими, оскільки він насправді є набагато більшим і значно іншим, ніж уявлення про нього з позицій пріоритету розвитку техніки і технологій.

Селянський світ України не є штучним, він природний. Він сформований тисячолітньої традицією співіснування селянина і природи у широкому сенсі цього слова. Він глибинний, у ньому домінує сакральне, що формує архетип, у ньому пріоритетність має комплементарність, «воля до життя», послугуючись термінологією А. Шпенглера, принцип коеволюції. Натомість «русский мир/російський світ», що ґрунтується на системно-мисленево-діяльнісній методології Г. Щедровицького, – соціальна інженерія штучного втручання в історичний процес, ідеологія, позбавлена перспектив, зважаючи на її заперечення іншого, агресивність, зацикленість на минулому тощо.

У такий спосіб обґрунтовано спростовується ідеологема панрусизму («русского мира/російського світу») щодо штучності української ідентичності, процесів українського націо- та державотворення.

На нашу думку, селянський світ підлягає пізнанню з позиції рівності культур, природності соціокультурного буття, балансу між природою і людиною, оприроднення суспільного буття і олюднення природи, оригінальності еволюції та непередбачуваного реагування на внутрішні й зовнішні виклики.

Водночас селянський світ – це те, що існує реально, є об'єктом і суб'єктом соціокультурного простору України, його історичних трансформацій, уявлення про що формується на підставі соціальних дій, зафіксованих у культурі. Відповідно до нашого підходу, селянський світ є всі підстави зрозуміти явищем історичним, дискретним

і варіативним, зважаючи на територіальність його поширення, хронологічні межі, особливості еволюції тощо.

Отже, селянський світ постає, з одного боку, як об'єкт соціокультурних трансформацій, а з іншого – їх суб'єкт, що багато у чому визначив історичний вектор соціокультурних трансформацій соціокультурного простору України. За сучасних умов є носієм української ідентичності, антидотом «русскому миру/російському світу».

Література:

1. Горбенко Ю. Особливості використання міфів у гібридній російсько-українській війні. *Вісник Львівського університету. Серія : Психологічні науки*. 2021. Вип. 10. С. 32–38.

2. Смолій В. Передмова. Історія українського селянства : в 2 т. 2006. Т. 1. 632 с.

3. Михайлюк О. Селянство як «уявлена спільнота». *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2009. Вип. XXVII. С. 89–98.

4. Вебер М. Основные социологические понятия. *Избранные произведения*: пер. с нем. Москва: Прогресс, 1990. С. 602–643.

5. Маркс К. Крестьянство как класс. *Великий незнакомец: крестьяне и фермеры в современном мире : хрестоматия* ; пер. с англ. Москва : Прогресс : Прогресс-Академия, 1992. С. 279–284.

6. Пайпс Р. Русская революция : в 2 ч. М. : РОССПЭН, 1994. Ч. 1. 398 с.

7. Фурсов А. Крестьянство в общественных системах: опыт разработки теории крестьянства как социального типа – персонификатора взаимодействия универсальной и системной социальности. *Крестьянство и индустриальная цивилизация*. Москва : Наука. Издательская фирма «Восточная литература», 1993. С. 56–112.

8. Редфилд Р. Большая и малая традиции. *Великий незнакомец: крестьяне и фермеры в современном мире : хрестоматия* ; пер. с англ. Москва : Прогресс : Прогресс-Академия, 1992. С. 200–201.